

Historia ei loppu koskaan, sillä uutta menneisyyttä syntyy koko ajan lisää. Vielä varmempi taie historiantutkimuksen jatkuvalla kysynnällä on se, että menneisyys ei ole sellainen kuin ennen. Emil Schybergsonin, A.E. Tudeerin ja Hugo Pippingin tutkimukset Suomen Pankin historiasta on kirjoitettu toisenlaisena aikana ja toisenlaiselle yleisölle. Antti Kuusterä ja Jukka Tarkka aloittivat tutkimuksensa euroeuforian aikaan ja päättivät sen valuuttaunionin kriisin kärjistyessä. Ei siis ihme, että he tarkastelevat Suomen Pankkia ennen kaikkea Suomen talouden kansainvälisen integraation välineenä ja tämän integraation aktiivisena edistäjänä.

Kuusterä ja Tarkka korostavat, että Suomen kytkeytyminen kansainvälisiin luottomarkkinoihin ja kauppavaihtoon vauhdittui olennaisesti, kun Suomen Pankki kykeni vakiinnuttamaan Suomen valuutan vaihtosuhteen ensin hopeakantaan ja sitten kultakantaan 1800-luvulla. Tutkijat korostavat hopea- ja kultakanan etuja, vaikka he tuovatkin esiin sen,

että paluu hopeakantaan 1860-luvulla ja paluu kultakantaan 1920-luvulla osoittautuivat kansantaloudellisesti hyvin ongelmallisiksi.

Ensimmäinen hopeakantaan siirtymisen lopetti Ruotsin rahan käytön maassamme ja kytki Suomen rahajärjestelmän Venäjän hopearuplaan 1840-luvun alkupuolella. Tämä kytkös oli epävakaa, koska Venäjän rahaolot olivat Krimin sodan vuoksi ja sen jälkeen hyvin epävakaa. Suomi pyrki olemaan rahaolojen vakauden esimerkki koko Venäjän maalle, kun Suomen suuriruhtinaskunta siirtyi kultakantaan ennen keisarikuntaa.

Suomen Pankin muodonmuutos Suomen käytännössä ainoasta lainoja myöntävästä pankista pankkien pankiksi oli pitkä ja monivaiheinen. Suurten valtiollisten rakennushankkeiden, kuten Saimaan kanavan ja rautateiden, ohella pankki lainoitti yksityisiä teollisuusinvestointeja ja jopa maataloutta. Kansainvälisten lainahanojen säännöstely antoi Suomen Pankille ratkaisevan vaikutusvallan suurissa investointihank-

keissa aina 1980-luvulle saakka. Suomen keskuspankki oli pitkään useiden pääosin valtion omistamien osakeyhtiöiden osanomistaja. Kolmantena julkisena omistajana oli usein Kansaneläkelaitos.

Kuusterä ja Tarkka tarjoavat tuoreen näkökulman suomalaisen laillisuusperinteen vahvuuteen, kun he kuvaavat Suomen Pankin vaiheita kansalaissodan kuukausina. Kapinan tehnyt ja vallan kaapannut punainen hallinto noudatti Suomen Pankin sääntöjä ja hallintatapaa niin hyvin kuin pystyi. Tutkijat kiteyttävät hyvin tämän kansalaissodan aikaisen paradoksin näin: ”laillisia muotoja tavoitellut laiton haltuunotto.”

Tutkijat puolustelevalta kohtuuttoman perusteellisesti J. V. Snellmanin ja Risto Rytin toimintaa suurissa taloudellisissa kriiseissä. Pahojen katovuosien kärjistyminen nälkäkatastrofiksi 1860-luvun lopulla on sellainen yhteiskuntapoliittinen epäonnistuminen, ettei J. V. Snellmanin vastuita siitä ole helppoa keventää. Risto Rytin tiukka deflaatiolinja taas vauhditti tuhannet suomalaiset loikkaamaan lamavuosiin Neuvostoliittoon. Näiden ihmisten synkkää kohtaloa ei ole syytä unohtaa, kun kuvataan vuonna 1929 alkaneen Suomen talouslaman yhteiskunnallista hintaa.

Suomen Pankin ja valtiollisen politiikan läheinen kytkös on teoksessa vahvasti esillä. Olisi kuitenkin kiehtovaa tutkia vielä tarkemmin sitä, kuinka poliitikot toivat omia aatteellisia kantojaan Suomen Pankkiin. Toinen tarkistusta vaativa tutkimushypoteesi on taas se, miten paljon keskuspankkikokemus vaikutti Suomen johtavien poliitikkojen talouspoliittiseen ajatteluun.

Tutkijat korostavat Suomen Pankin ratkaisujen kansainvälisiä kytköksiä. Samalla he tarjoavat kiteytetyn kuvan niin Ruotsin, Englannin ja Venäjän keskuspankkien historiasta kuin Ranskan

ympärielle ryhmittyneiden valuuttaliit-tojen vaiheista. Andrea Lorenz-Wenden ansiokas gradutyö on pohjana Suomen Bretton Woods -järjestelmään kytkeytymisen kuvauksessa. Suomi livahti läntisten talousinstituutioiden jäsenyyteen juuri ennen kylmän sodan rintamalinjojen kohtuutonta kohoamista vuodenvaihteessa 1947–1948. Tämä oli merkittävä poliittinen tapahtuma, sillä Suomi pääsi YK:n jäseneksi vasta paljon myöhemmin, vuonna 1955.

Teos on yhtä aikaa keskuspankki-toiminnan historiallisen kehityksen ja uudelleenmuotoutumisen sekä yleisen talouspolitiikan historia ja kaiken kukkuraksi organisaatiohistoria. Suomen Pankin tutkimuslaitoksen vaikutus kansantaloustieteelliseen tutkimukseen tai Suomen Pankin haarakonttoreiden perustaminen voivat olla merkittävä osa Suomen historiaa, mutta ne tuskin liittyvät kovin tiiviisti kirjan pääteemaksi otettuun Suomen kytkeytymiseen kansainväliseen talous-, laina- ja ulkomaankauppaintegraatioon.

YHTEISEN VALUUTAN HOUKUTUS JA KIROUS

Kuusterä ja Tarkka ovat terävimmillään, kun he kirjoittavat aikalaishistoriaa. He arvioivat ehkä kaikkien tiukimmin Suomen Pankin ja ylipäänsä suomalaisen talouspolitiikan johtamista, kun he kuvaavat pankkikriisin syntyä ja hoitoa 1990-luvulla. Tämä on ansiokasta, koska lähihistorian kuvaus on useimmiten lepsuinta tällaisissa juhluvuodeksi tilatuissa tutkimuksissa. Pankkivalvonnan ja Suomen Pankin askeltaminen kriisin kärjistyksen perässä on kuvattu synkän realistisesti. Kuva 1990-luvun kriisistä tarkentuu olennaisesti Kuusterän ja Tarkan tutkimuksellisen panoksen ansiosta.

Suomen EU-jäsenyyden seuraukset on kuvattu mielenkiintoisesti ja uusiakin sä-

vyjä esiintuovasti. Valitettavasti Suomen ERM-kytkentään liittynyt tietovuoto, joka tulehdutti perusteellisesti Suomen Pankin johdon ja toisen valtionvarainministerin Arja Alhon välit, on kuitattu hyvin ylimalkaisesti. Perusteellisempi paneutuminen tähän lopulta väärään henkilöön kohdistuneeseen ryöpytykseen olisi ollut tarpeen, sillä instituutioiden väliset konfliktit paljastavat usein olennaisia piirteitä niiden keskinäisistä suhteista.

Suomen Pankin pääjohtaja Sirkka Hämäläinen asettui tukemaan Suomen EMU-jäsenyyttä jo ennen Jukka Pekkarisen johtaman asiantuntiryhmän mietinnön valmistumista. Hän toivoi EU:n kehittyvän ”yhdet markkinat - yksi raha” -periaatteella, koska Suomen ulkomaankauppa jakaantui melko tasaisesti kolmeen osaan. Hämäläisen laskuopin mukaan vienti jakaantui 1990-luvun puolivälissä näin: kolmannes EU:n ydin-maihin eli Saksaan, Ranskaan, Benelux-maihin ja Itävaltaan, kolmannes muihin EU-maihin, kuten Isoon Britanniaan ja Ruotsiin ja kolmannes EU:n ulkopuo-

lulle. Suomi saavutti kestävän lähestymisen korkean tason ja näin Suomi pääsi eturivissä mukaan uuteen valuuttaunioniin, joka Erkki Tuomiojan eduskuntapuheen mukaan syntyi ”eräällä tavoin raakileena”. Mielenkiintoista on se, etteivät tutkijat pohdi sitä, miten erilaisissa eurokunnoissa uuden talous- ja rahaliiton jäsenvaltiot siirtyivät yhteiseen valuuttaan. Belgian ja Italian korkea valtion velka olisi ehkä kannattanut mainita, koska Maastrichtin kriteereiden joustava tulkinta oli osa valuutan syntyprosessia.

Keskuspankki-ideologian kova ydin o rahan arvon vakaana pitäminen. Vakaat rahaolot ja vakaa talouskehitys ovat tämän katsomuksen mukaan kiinteästi

toisiinsa kytköksissä. Suomen Pankin historia voisi tarjota toisenlaisen näkökulman. Suomen talouskehitys on ollut epävakaa kuten valuuttamme arvokin, mutta samalla poikkeuksellisen ripeää. Vauhdittivatko rohkeat devalvaatiot ensimmäisen ja toisen maailmansodan jälkeisen maamme kansantalouden kasvua ratkaisevasti?

Suomen Pankin rupla-aikainen valuuttaunioni tarjoaa synkän historiallisen ennakkotapauksen tämän päivän eurovaluutan tulevaisuudelle. Venäjän valtionlainojen pakko-ostot ensimmäisen maailmansodan aikana ja ruplien lunastusvelvollisuus täyttivät Suomen Pankin holvit papereilla, joilla ei Venäjän vallankumouksen jälkeen ollut mitään arvoa. Käykö näin myös EKP:n ja Suomen Pankin Target-järjestelmän kautta Etelä-Eurooppaan annetuille luotoille tai eurooppalaisten keskuspankkien tukistoina hankkimille valtioiden lainapapereille?

Talouskehityksen nopeat käänneet ovat ongelmallisia taloushistorian tutkimuksen kannalta. Suomen Pankin 200-vuotishistorian perusviritys on niin talous-integraatiomyönteinen, että se vaivaa eurokriisin syventämän laman keskellä elävää lukijaa. Toisaalta pitkäaikaisen tutkimushankkeen perustulokinnan muuttaminen kunkin suhdannekäänteen mukaiseksi estäisi tutkimusten valmistumisen ehkä kokonaan.

Suomen Pankin historia on lukukokemuksena antoisa, jos maltaa pysyä pöydän ääressä. Paksulle paperille painetut ja väljästi taitetut järkäleet ovat epäkäytännöllisiä matka- tai sohvalukemisena. Neliosainen kirjasarja olisi tutkimuksen käyttöliittymänä ollut selvästi toimivampi vaihtoehto. On suuri vahinko, jos näin raskaina julkaistut tutkimukset jäävät vain kirjahyllyihin sijoitetuiksi sisustuselementeiksi. ■